

YÜKSEKÖĞRETİMDE İKİ YASA VE UYGULAMALI KARŞILAŞTIRMA

Prof. Dr. Ziya BURSALIOĞLU

Bu bildirin amacı, 1973 yılında çıkan 1750 sayılı “Üniversiteler Kanunu” ile, 1981 yılında çıkan “2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu” nu; sistem ve yönetim kavramlarından bazılarının ışığında bir kuram-uygulama ilişkisi içinde karşılaştırmak ve uygulamadan da bazı örnekler vermektir. Önceden belirtmek gerekirse, her iki yasa da, bu kavramların çoğu bakımından bir çizginin iki ucunda kalmıştır.

Sistemin Amaçları ve Görevleri

Eski yasada üniversitelerin amaçları saptanmamış, hangi görevlerin hangi amaçlardan kaynaklandığı ancak yoruma kalmış, bazen geniş tutulan bu yorumlar da, üniversitenin görevlerini tartışmalı duruma sokmuştur¹. Çünkü görevin, amaca dönük eylem olması gerekir.

Yeni yasada da, yükseköğretimin görevleri açık seçik belirtilmemiş, ancak amaçlardan sonra, bazıları göreve benzeyen ana ilkeler konulmuştur. Bu açıdan bakıldığında, ikisi de bir amaç-görev karşılaştırmasını olanaksız kılmaktadır.

Sistemin Yapısı

Eski yasada üniversite bir fakülteler federasyonu olup, yetkilerin dağıtıldığı kurullar tarafından yönetiliyor, yöneticileri tarafından da seyrediliyordu. Rektör ve dekanın temel görevi, kurullara başkanlık etmek ve onların aldıkları kararları uygulamak olarak tanımlanmıştı. Yeni yasada yetkilerin çoğu YÖK’te; artanı da rektörlükte toplanmıştır. Rektörün, fakültelerin elemanları, binaları, bütçeleri, kadroları ve demirbaşları üzerinde mutlak tasarruf yetkisi bulunmaktadır. Bu nedenlerle,

1 Ziya Bursalioglu, “Üniversitelerin Örgüt Anatomisi”, Milliyet, 18.7.1977.

sistemin anatomisi, yani karar yetkilerinin dağılımı, her iki yasada da, sağlıklı değildir. Çünkü rektörün yetkilendirilmesinde öngörülen güçlerin birleştirilmesi ilkesi, dekanın yetkilendirilmesinde güçlerin dağılımı ile sonuçlanmaktadır. Bu çelişki uygulamada en az iki olumsuz sonuç vermektedir. Yöneticinin temel görevi kaynakların üretilmesi ve artırılmasıdır. Önce bunları tasarrufunda bulundurabilmesi kuşkulu olan dekanın, bu teşebbüsü azalmaktadır. Sonra, özellikle bunların sağlanmasında emek vermemişse, kendisini seçen rektörün istemleri üzerine, dağıtılmasında cömert davranmaktadır. Örgütsel fizyolojisi bakımından, eski yasada üyelerin kararlarını etkileme yolları sınırlı olmasına karşın, yeni yasada bu yollar çeşitlenmiş ve artmıştır.

Eski yasa yükseköğretimin bir sistem olarak kurulması ve işlemini zorlaştırmış, sistem kavramına yanaşmak istemeyen yönetim organları da, bu zorluğu artırmıştır. Yenisi de, yükseköğretimi bir sistem yapısına sokmasına rağmen, yetkilerin büyük bir kısmını sistemin merkezinde yani YÖK'te toplamış, fakülteler ve bölümler gibi alt sistemlerin işlev ve etkisini azaltmıştır.

Sistemin Merkezi (YÖK)

Eski yasada öngörülen YÖK, hükümet kanadından gelen üyelerin, üniversite kesiminden gelenlerden fazla olması ve bunun doğuracağı diğer nedenlerle 1975 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmişti. Çünkü 1961 Anayasasının 120. maddesinde, üniversitelerin kendileri tarafından seçilen organlar eliyle yönetileceği hükmü yer almıştı. Yeni Anayasa'da böyle bir hüküm olmayışı, iki YÖK arasındaki temel farkı yaratmış bulunmaktadır.

Eski yasada, ME Bakanı başkanlığında olan YÖK, iki yıl süre ile seçilecek üniversite temsilcileri sayısı kadar; bakanın teklifi üzerine, Bakanlar Kurulunca atanacak üyelerden oluşuyordu. Yeni yasada YÖK üyelerinin üçte biri sayın Cumhurbaşkanı, üçte biri Bakanlar Kurulu, üçte biri de Üniversitelerarası Kurulca seçilmektedir. Ancak, Rektörler ve senatörlerden oluşan Üniversitelerarası Kurul, YÖK üyelerinden üçte birini seçmekte, bu seçilenler de rektör adaylarının önerilmesinde söz ve oy sahibi olmaktadır. Halbuki eski yasada, her üniversitenin yetli organınca iki yıl için seçilecek YÖK temsilcileri ile, tüm öğretim üyeleri tarafından seçilen rektörler bağımsız gruplar olarak öngörülmüştür. Bir sistemde bir hatanın olması ihtimali varsa, o hata muhakkak olacaktır. Yasalar ve yöneticilerden beklenen, o ihtimalin ortadan kaldırılmasıdır.

Her iki yasaya göre, YÖK'te üniversite dışı temsilcilerin bulunuşu da, ayrı bir tartışma konusu olmaktadır. Önce bürokraside olup da, üniversitede bulunmayan bilim dalı veya uygulaması yoktur. Sonra, belli akademik aşamalardan geçmemiş kimselerin, geçmiş olanların akademik verimi veya yönetim performanslarını değerlendirmesi, her sistemde tartışmaya yol açmıştır. Belki de bu nedenlerle, 3 Şubat 1988 tarihli Milliyet gazetesinde, Devlet Bakanı Adnan Kahveci'ye atfedilen yeni YÖK tasarısı, tüm üyelerin akademisyenlerden oluşmasını öngörmüş bulunmaktadı².

Diğer bir zorunluk da, böyle, kurullarda üniversiter disiplinlerin dengeli temsil edilmesidir. Örneğin bir boyutu eğitim, diğeri yönetim olan YÖK'te böyle bir eksiklik duyulmamıştır. Çünkü 1981'de kurulduğundan beri YÖK'e bir eğitim bilimci veya bir yönetim bilimci atanmamıştır. Belki de, birincisi her öğretim üyesinin, aynı zamanda bir eğitim uzmanı olduğu gibi bir yanlığdan; ikincisi de, bazı ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de eğitim yönetiminin amatör düzeyde kalmış olmasından kaynaklanmaktadır. *Ancak bilime yönetim ne kadar gerekliyse, yönetime de bilim o kadar gereklidir.*

Yeni YÖK'ün oluşumunda, ME Bakanlığınca iki üyenin seçilmesi öngörülmüştür. Ayrıntıya girilmemiş olmasına rağmen, bu kontenjanının amacı; eğitim sisteminin ilköğretim, ortaöğretim, mesleki ve teknik eğitim gibi temel alt sistemlerinden seçilecek bilgili ve deneyimli üyelerin, bunların yükseköğretim ile bütünleşmesinde danışmanlık etmeleridir. Bakanların bu takdir haklarını, makro düzeyde kamu yararı, mikro düzeyde de kurum yararı yönünde kullanması gerekirken, hepsinin böyle davranmadığı görülmektedir.

Diğer yandan 21 Aralık 1987 tarihinde çıkan 301 sayılı kanun hükmünde kararname, yeni yasanın 6. maddesini değiştirmiş ve YÖK organlarını Genel Kurul, Başkan ve Yürütme Kurulu olarak üçe ayırmıştır. Bu bölünme, karar sürecine katılanların sayısını azaltmak bakımından, sistemi daha kapalı duruma getirmiştir. Çünkü demokratik yönetimin temel ilkesi, yürütme gücünün değil, katılma derecesinin artırılmasıdır. Ayrıca, bu değişikliğe dayalı olarak yapılan yönetmeliğin 8. maddesinden, dekan seçimleri yetkisinin Yürütme Kuruluna aktarıldığı anlaşılmaktadır. Halbuki, Anayasa'nın 130. maddesi, dekanların YÖK tarafından seçilme ve atanmasını zorunlu kılmıştır. Anayasa ile verilmiş bir görev ve yetkinin kararname ve yönetmelik ile aktarılması ve uygulanmakta olması, hukuksal tartışmaya açık bir durum yaratmıştır.

2 "Kahveci'nin YÖK Taslağı" Milliyet, 3 Şubat 1988.

Denetim ve Değerlendirme

Eski yasada iptal edilmeyen "Üniversite Denetleme Kurulu" yeni yasada "Yükseköğretim Denetleme Kurulu" olarak, daha geniş görev ve yetkilerle yer almıştır. Bu kurulda, özgeçmişleri kuruldaki görevleri ile dengeli üyelerin çalışmış ve çalışmakta olmasına rağmen; yararsız olduğu ileri sürülerek, lağvedilmesi istenmiştir³. Çift yollu bir süreç olan denetleme veya teftişin yararı, bu sürecin temel ilkelerinin izlenmesine bağlıdır. Bunlardan güvenilirlik ilkesi denetleme sonuçlarının kurumlara ve kişilere gönderilmesini gerektirir. Evrensel olarak uygulanan bu iletişim ve geribesleme (feedback) yöntemi, belki de yasal bir zorunluk görülmediğinden, bugüne kadar yeğlenmemiştir.

Yönetimde informasyon eksikliği, yönetilenleri rahatsız eder. Kapalı sistemlerde insanların mutsuzluk nedenlerinden biri de budur. Yönetici performansının rapora bağlanmaması, başarılı ve başarısız yönetici arasındaki farkı ortadan kaldırmak bakımından sakıncalıdır. Olsa olsa, başarılı yöneticinin görevden alınmasını, başarısızın ise görevde tutulmasını kolaylaştırır. Bu durumun politika ve yürütme organları arasında kopukluğa yolaçma ve bir denetleme organını zamanla önemsizleştirme olasılığı, 1985 yılında, Eğitim Bilimleri Fakültesinde yapılan ve bastırılan "Eğitim Yönetiminde Denetleme ve Değerlendirme Sempozyumu"nun önsözünde belirtilmiştir⁴.

Yukarıdaki açıklamalar, yükseköğretim sisteminde, bakanlık teftiş kurulu gibi bir denetleme organı gerektiği yönünde yorumlanmamalıdır. Ancak, bu kurulun, fiziki ve sayısal saptamalar dışında, gerçek eğitim-öğretim değerlendirmeleri yapabilmesi bekleniyorsa, kadrosunun eğitimde uzmanlaşmış personel ile desteklenmesi gerekmektedir.

Karar Organları

Eski yasada kurullarda olan karar yetkilerinin çoğu, yeni yasada yöneticilere verilmiştir. Böylece eskiden kurulların aldıkları kararları uygulamakla görevli olan rektörler, dekanlar ve bölüm başkanları; şimdi bu kararlardan çoğunu kendileri verebilmektedir. Ayrıca salt yönetsel değil, jüri kurmak gibi akademik karar yetkileri de bunlar arasındadır.

3 Aynı kaynak

4 Ziya Bursahoglu, "Eğitim Yönetiminde Denetleme ve Değerlendirme Sempozyumu", A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1985, Önsöz.

Yeni yasada, fakülte kurullarının üye sayısı önemli oranda azaltılmıştır. Eskiden çoğunluğu sağlamak veya karar almakta sıkıntı çeken yöneticiler bu durumdan memnun kalmış, fakat büyük bir kısmı informasyon çemberi dışında kalan yönetilenler rahatsız olmuştur. Bu konuda öğretim elemanları sayısı ile oranlı bir katılma, her iki taraf için de daha doyurucu olabilir.

Görevden çok biçimi hareket noktası alan ve 1982 yılında yayınlanan "Akademik Teşkilat Yönetmeliği"ne göre, sosyal bilim fakültelerinde bölüm sayısı üçe indirilmiş ve ilişkisi zayıf anabilim dallarını bir arada toplamak zorunluğu doğurmuştur⁵. Bu birleştirme, eğitimde uzmanlık programlarını daraltmak gibi olumsuz bir sonuç da vermiştir. Yapıyı biçimlendiren iki etken amaç ve görevdir. Bir eğitim kurumunun yapısı da, bunlar dikkate alınarak birimlendirilir.

Eski yasada, hem senato, hem de üniversite yönetim kurulunda bir önceki rektör ve rektör yardımcıları; fakülte yönetim kurulunda da, bir önceki dekan ve dekan yardımcıları bulunurdu. Bunun politika tutarlığı sağlamak, daha evvelki kararların gerekçelerini açıklamak gibi yararları yanında; yarışmalı kişileri bir araya getirmek gibi sakıncaları da görülmüştür. Yeni yasa, bir önceki yöneticilerin bu yolla kurullara girişini kaldırmış, rektör yardımcılarının üniversite yönetim kuruluna katılmasını oy hakkı olmaksızın tercihe bırakmış, dekan yardımcılara ise hiçbir kurula katılmak olanağı vermemiştir. Kurullarda yönetimin ağır basmasını önlemeyi amaçladığı sanılan bu durum, danışma ve destek ihtiyacı duyan dekanların, yardımcılarını kurullarda yasa dışı bulundurması nedeniyle, özellikle yönetsel kararların hukuken itiraza açık kalmasına yol açmıştır. Yeni yasada, bölüm başkanının bölümdeki eğitim-öğretim faaliyetlerinden *sorumlu* tutulması ile; rektörün veya dekanın fakülte'deki öğretim elemanlarını içeride ve dışarda doğrudan görevlendirme *yetkisi* de bir çelişki yaratmıştır.

Planlama ve Koordinasyon

Her iki yasa da, YÖK'e planlama ve koordinasyon görevlerini vermiş bulunmaktadır. Nitekim 78 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile, 1983 yılında toplam kadrolar Üniversitelere YÖK tarafından, fakültelere de rektörlüklerce gene toplam olarak dağıtılmıştır. Ancak son-

5 "Üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliği", madde 13, Resmi Gazete, 18 Şubat 1982, 17609.

raları bu yetkilerin sistem merkezine çekildiği görülmektedir. Bugün için yaklaşık bine yakın bölüm ve 3500 civarında anabilim dalı olan yüksek-öğretimde; sadece bölüm içindeki bir kadronun, bir anabilim dalından diğerine aktarılması değil, iki anabilim dalında bulunan eşdeğer kadrolar arasında derece değiştirmesi bile YÖK'e gidip gelmektedir.

Toplam kadrolarını dağıtabilen üniversite organlarının, kadro aktarması veya derece kaydırması gibi işlemleri yapamaması düşünülmemelidir. Nitekim, eski yasada YÖK'ün planlama görevi olmasına rağmen, senatoların ideal kadro komisyonları, kadro verme veya aktarma işlemlerini büyük bir titizlikle yapabilmıştır. Yetki aktarma derecesinin ayarı, yöneticinin merkezden veya yerinden yönetim anlayışına bağlıdır. Bu anlayış isterse, merkezî bir yapı içinde yerinden yönetimi; yerinden yönetime dayalı bir yapı içinde, merkezî yönetimi yaratabilir. Yetkinin fazla aktarılması yönetimin sistem hakkındaki bilgisini azaltır. Az aktarılması da, yönetimin temposunu ağırlaştırır. Dengeli bir yetki aktarmayı engelleyen başlıca iki etken, üst yönetimin ast yönetime olan güvensizliği, veya üst yönetimin güç biriktirme eğilimidir.

Koordinasyonun en etkili aracı bütçedir. Eski yasada fakültelerin tüzel kişiliği olduğundan, dekanlar câri gider bütçelerini Maliye Bakanlığı, yatırım bütçelerini de DPT ile görüşürler ve bunları güçleri oranında artırırlardı. Artık bu artırmayı her alt kademe bir üstünden beklemekte ve fazla bir çaba göstermemektedir.

YÖK'ün altı yıllık ve yedi yıllık uygulama sonuçlarını ayrıntılı ve sematik olarak açıklayan yayınlarının incelenmesinde, yükseköğretimin çeşitli boyutlarında geniş politikaların saptanmasına değil, hedeflere yer verildiği görülmektedir. Halbuki koordinasyon sürecinin ilkelerinden biri olan erkenlik, bu sürecin polirika saptama ile başlamasını öngörür.

Yukarıdaki örneklerden çıkarılması gereken sonuç, YÖK düzeyinde bir organın daha çok; *yukarıya doğru politika öğütleme, aşağıya doğru ise politika saptama* nitelikli görevleri yüklenmesidir. Yönetimsel planlama ve koordinasyon gibi yürütme işlemlerini de, yürütme organlarının temsilcilerinden oluşan Üniversitelerarası kurulun üstlenmesi daha uygun olacaktır. "Rektörler Komitesi" gibi bir ara organın yaratılması ile rol ve statüsü azalan bu kurul, YÖK'e oranla tarihsel bir gelişim içinde daha çok müesseseleşmiş ve kabullenilmiştir. Ayrıca, yeni yasanın 7. maddesinde YÖK'e verilen görevlerden bazılarının, 11. maddesinde üniversitelerarası kuruldan da beklendiği dikkati çekmektedir.

Hiyerarşi

Eski yasaya göre, bölüm veya kürsü tarafından yürütülen lisans üstü eğitim-öğretim ve araştırma, yeni yasada enstitü'ye verilmiştir. Batıdaki örneklerin aksine; sosyal, fen ve sağlık bilimleri enstitüleri gibi yapısal ve görevsel farklılaşmaya gidilmiştir. Ayrıca, yasada fakülte-den sonra gelen enstitü, yönetmelikle ona eşdeğer duruma getirilmiş, fakültenin bölümleri enstitüye anabilim dalları olarak bağlanmıştır⁶. Kurumsal yorumlar ile, enstitü müdürü fakülte kadrosunda bulunan öğretim üyelerinin de disiplin âmiri sayılmış ve poliyarşik düzeyde iki disiplin âmiri yaratılmıştır. Daha fazla yönetsel ve akademik sorunlardan kaçınılması düşünülüyorsa, evrensel örneklerle ve ülkemizde önceki uygulamalara da bakılarak, her üniversitede tek bir lisans üstü eğitim fakültesi kurulması daha uygun olacaktır. Çünkü bir yandan YÖK'e koordinasyon görevini veren yeni yasa, diğer yandan lisans üstü eğitim kurumlarını çeşitlendirmekle, bu görevi güçleştirmiştir. Lisans üstü eğitim enstitülerinin sosyal, fen, sağlık gibi çeşitlendirilmesi de, yeni yasanın öngördüğü bütünlük ilkesine ters düşmüştür.

Akademik hiyerarşi bakımından, eski yasada kurullarda öğretim üyelerine ait konularda katılmalar unvanlara göre sınırlanmış olmasına rağmen, yeni yasada bunlar kaldırılmıştır. Bir tür demokratikleşme olarak yorumlanabilecek bu yeniliğin, bazı durumlarda doğurabileceği sakıncalara özgü istisnalar da getirilmelidir.

Eski yasada, gerek yöneticiler gerekse kurulların üyeleri, yerine seçtikleri kimselerin sürelerini doldururlardı. Yeni yasada bunların genellikle belli süreler ile atanma veya seçilmesi öngörülmüştür. Böylece, bir yandan eskiden sağlanan politika ve uygulama sürekliliği kalkmış, öbür yandan da yeninin öngördüğü kadro birliği kalmamıştır.

Akademik Yükselme

Eski yasada akademik personelin öğretim üyeleri ve öğretim üyeleri yardımcıları olarak gruplandırılmasına karşın, yeni yasa bunları öğretim elemanı terimi altında tek başlıkta toplamıştır. Böylece hizmete yeni giren bir araştırma görevlisine de, öğretim niteliği eklenmiş ve bu ilişki, bazı istatistik farklılaşmalara yol açmıştır.

6 "Lisansüstü Eğitim Öğretim Enstitülerinin Teşkilat ve İşleyiş Yönetmeliği", madde 5, Resmi Gazete, 3 Mart 1983, 17976.

Yeni yasada yeni bir akademik unvan ve görev olan yardımcı doçentlik getirilmiştir. Yasanın 23. maddesinin (c) fıkrası, bir üniversitede doktora derecesi alanın, kendi üniversitesinde bir yardımcı doçentlik kadrosuna üç yıl geçmeden başvuramayacağını, diğer bir deyişle başka bir üniversiteye başvurulabileceğini öngörmüştür. Böylece, akademik yükselmenin ilk koşulu, coğrafi faktöre bağlanmıştır. Üç büyük şehirde bazı istisnalara rağmen, taşra üniversitelerine öğretim elemanı yardımını amaçlayan bu önlem, maddî teşvik unsurlarını artırsaydı; bu yükselmeyi daha akademik bir temele oturtmuş olurdu. Nitekim, kendi üniversitesinde üç yıl hizmet görme zorunluğu, 3/9/1986 tarihinde kanun hükmünde kararname ile kaldırılmıştır. Böylece, taşraya gidip dönmeyenler ile, gitmeyi bekleyenler arasında bir eşitsizlik doğmuştur.

Diğer yandan, eski yasada doçentlik için öngörülen, doktoradan sonra dört yıllık bekleme süresi yenisinde kaldırılmış; fakat profesörlük için öngörülen beş yıllık süre aynen bırakılmıştır. Süre, meslekî yükselmenin yararlı koşullarından biri ise, bunun her aşama için geçerli olması gerekir.

Eski yasada daha yerleşik olan akademik yükselme prosedürleri, yeni yasanın geçici maddeleri ve izleyen değişiklikleri ile dikkati çeker derecede çeşitlenmiştir⁷. Böylece, aynı unvan altında, statüler ve haklar da çeşitlenmiş olmaktadır. Bu çeşitlenmelerin, özlük hakları bakımından yarattığı eşitsizliklerin yakın bir gelecekte çözümlenmemesi durumunda, kurumsal sürtüşme ve kırınlıklar artabilecektir.

Eski yasada 70 olan emeklilik yaşı, yenisinde 67'ye indirilmiştir. Ancak, bir araştırmaya göre 1989 yılında yükseköğretimde 24.000 öğretim üyesine ihtiyaç olacaktır⁸. Bu durumda, yetişmiş insangücünden yararlanma yönünde yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Yöneticilik

İki yasa arasındaki en önemli fark, akademik yöneticilerin seçim veya atama ile gelmiş olması gibi gösterilmektedir. Siyah-beyaz-tercihi gibi, sonuçsuz olduğu kadar da yararsız olan bu tartışmada, önemli bazı noktalar gözden kaçmaktadır. Önce, yönetimde seçim veya atama, yerleri ayrı olan işlemlerdir. Örneğin, milletvekilleri seçilir, fakat bakanlar atanır.

7 "On çeşit Profesör", Milliyet, 7 Nisan 1988.

8 İlhan Dülger, "Beşinci ve Gelecek Plan Döneminde Öğretmen Yetiştirmeden Beklenen Fonksiyon", H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Ankara, 1986.

Eski yasada rektör yardımcıları senato tarafından, bölüm başkanları da fakülte kurulu tarafından seçilirdi. Senatonun rektörün adayını, fakülte kurulunun da, dekanın adayını seçmediği durumlar olmuştur. Halbuki, maiyetini seçmek, yöneticinin doğal hakları arasında görülmek gerekir. Sonra, aslıolan süreç değil niteliktir, yani yöneticilerin makamlara nasıl gelecekleri değil; *hangi nitelikteki yöneticilerin hangi makamlara geleceğidir*. Örneğin, dekanlığa veya rektörlüğe gelinceye kadar, çeşitli yönetim kademeleri ve görevleri bulunmaktadır. Bunların hiçbirinden geçmeden, veya bazılarında kısa süreler içinde süratle geçirilerek atanan yöneticilerin başarı performanslarını diğer yöneticilerininki ile karşılaştırılması, bir araştırma ve değerlendirme konusu yapılmalıdır. Seçim ve atama süreçlerinin yönetici davranışına ilişkin bir karşılaştırmasını yapmak gerekirse, her sektörde seçim yöneticisi yönetilene daha çok bağımlı kılarsa, atama ise, yöneticinin yönetilene karşı olan duyarlılığını azaltır.

Yönetim bilimine en çok katkıda bulunan bilimlerden psikoloji ve sosyolojide, kabul etme denilen bir kavram, hem yönetici hem de yönetilen açısından önemlidir. Eski yasa, rektör veya dekanın kurumun aylıklı profesörleri arasından seçilmesini öngörmekle, bu etkileşimi dikkate almıştır. Yeni yasada ise, bu sosyo-psikolojik gerçek gözardı edilmiş ve her iki yöneticinin de kurum dışından getirilme olanağı yaratılmıştır. Nitekim, yeni yasa ve uygulamaları savunulurken batıdan gösterilen örneklerin aksine, ülkemizdeki 22 eğitim fakültesinden sadece 3'ünün dekanı eğitim bilimcilerden atanmıştır⁹.

Demokratik toplumda yönetim süreci seçimle başlamaktadır ve akademik bir grup da, kendi yöneticisini seçebilmelidir. Ancak bir seçim, onu izleyen başka seçimler ile etkisiz duruma da düşürülmemelidir.

Akademik Özgürlük

Anayasanın 25. maddesi, "Herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir"; 26. maddesi de, "herkes düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yazma hakkına sahiptir" demektedir. Yeni yasanın 7. maddesinin (1) fıkrası ise, YÖK'e "Bu kanunla belirlenen yükseköğretimin amaç, ana ilkeleri ve öngördüğü düzene aykırı harekette bulunanları, rektörün önerisi üzerine veya doğrudan, normal usulüne göre, yükseköğretim kurumları

⁹ Hüseyin Hüsnü Tektaş, "Öğretmenlik Mesleğinin Durumu ve Öğretmen Yetiştirme Sorunu," Çağdaş Eğitim, Mart 1988.

ile ilişkilerini kesmek veya denenmek üzere başka bir yükseköğretim kurumuna atamak” yetkisini vermiş bulunmaktadır. Yukardaki ifadelerin uygunluk veya karşıtlık dereceleri yetkili yargı ve yönetim organlarınca açıklanmadan, akademik özgürlüğün sınırlarını çizmek olanaklı görülmemektedir.

Örgütsel İklim

Örgüt boyutlarından belki de en önemlisi iklimidir. Geçirdiğimiz dönemler ve onları izleyen önlemler, yükseköğretim kurumlarımızı ılık ve rahat bir iklimden yoksun bırakmıştır. Bu sıkıntıya dikkatimizi çeken, önce yazarlarımız olmuştur¹⁰. Daha sonra, yetkililer de, gençlerimizin, araştırmacı ve girişimci olarak yetiştirilmeleri zorunluğunu belirtmişlerdir¹¹. Yükseköğretimle ilgili yasal yeniliklerde, iklim boyutunun önem ve yararı asla gözardı edilmemelidir. Bir sistemde başka bir sistemin havası yaratılırsa, birincinin kişiliği zayıflar.

SONUÇ

Herhangi bir sosyal sistem gibi, bir yükseköğretim sisteminin de yenilenmesi, hukuksal olduğu kadar, yönetsel yaklaşım da gerektirir. Ülkemizde konuya genellikle hukuksal açıdan bakılmış, sistem yasasının ülkenin temel yasalarna uygunluğunun sağlanmasıyla yetinilmiştir. Şimdiye kadar önemsenmemiş olan yönetsel yaklaşım ise, sistemi çalıştıracak yetkilerden bir bölümünün dışa aktarılmasını değil, sistem yöneticilerine dengeli bir biçimde dağıtılmasını gerektirir.

Herhangi bir sistemde olduğu gibi, eğitim sisteminde de yenileşmenin değerlendirilmesi şu soru ile başlamalıdır: Yeni sistem öğrenciye ve topluma eskisinden farklı ne vermiştir? Önemli olan yeniliğin, sistem yapısından çok, sistem ile ürünü ve sistem ile toplum arasındaki ilişkilerde yer almasıdır. Yani yapısal yenilikler, bu ilişkilerde amaçlanan yenilikleri izlemelidir¹².

Bazı teorik kavramlar ışığında iki yasa ve uygulamaları açısından yaptığımız bu karşılaştırmalar konusunda, çeşitli ve çelişkili değerlendiri-

10 Yavuz Donat, “Üniversitenin Sancısı,” Tercüman, 27 Temmuz 1985.

11 “Bakan Güzel, Sistemin Tartışmaya ve Bilimsel Merâka İmkân Vermediğini Söyledi”, Milliyet, 1 Kasım 1988.

12 Ziya Bursalıoğlu, “Üniversite Yenileşmesinden Ne Anlıyoruz?” Milliyet, 24 Aralık 1980.

meler yapılmaktadır. Bizim karşılaştırmalarımız ise, yedi yıllık uygulama esnasında yapılan, yasalara ve meslek değerlerine uygun, hizmetlerin önemini gölgelemek amacıyla gütmemektedir. Ancak, en üst makamların kayıtsız şartsız desteği sayesinde, daha etkin ve verimli hizmetlerin yapılmış olabileceğini göstermektedir. Her sektörde olduğu gibi, eğitimde de başarının iki koşulu *yansız danışma* ve *güçlü yürütmedir*. Bir sistemde yansız danışma ve güçlü yürütme sağlandığı zaman, yasal düzenleme okadar ağır basamaz.

Bilimde gerçeğe götüren en emin yol araştırmadır. Eğitim girişiminin niteliği gereği olarak da, alan araştırmasıdır. Şimdiye kadar yapılmamış olan da budur. Yükseköğretim sistemimiz de, bu tür araştırmalara açıldığı ve sonuçlarından yararlandığı oranda güçlenecektir.

Kaynaklar

- “Bakan Güzel, Sistemin Tartışmaya ve Bilimsel Meraka İmkân Vermediğini Söyledi”, *Milliyet*, 1 Kasım 1988.
- Bursalıoğlu, Ziya. “Eğitim Yönetiminde Denetleme ve Değerlendirme Sempozyumu”, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1985, Önsöz.
- . “Üniversitelerin Örgüt Anatomisi”, *Milliyet*, 18.7.1977.
- . “Üniversite Yenileşmesinden Ne Anhyoruz?”, *Milliyet*, 24 Aralık 1980.
- Donat, Yavuz. “Üniversitenin Sancısı”, *Tercüman*, 27 Temmuz 1985.
- Dülger, İlhan. “Beşinci ve Gelecek Plan Döneminde Öğretmen Yetiştirmeden Beklenen Fonksiyon”, *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1986.
- “Kahvecinin YÖK Taslağı”, *Milliyet*, 3 Şubat 1988.
- “Lisansüstü Eğitim Öğretim Enstitülerinin Teşkilat ve İşleyiş Yönetmeliği”, Madde 5, *Resmî Gazete*, 3 Mart 1983, 17976.
- “On Çeşit Profesör”, *Milliyet*, 7 Nisan 1988.
- Tekışık, Hüseyin Hüsnü. “Öğretmenlik Mesleğinin Durumu ve Öğretmen Yetiştirme Sorunu”, *Çağdaş Eğitim*, Mart 1988.
- “Üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliği”, Madde 13, *Resmî Gazete*, 18 Şubat 1982, 17609.